

BIOLOGIYANI O'QITISHNING UMUMIY MAZMUNI VA METODLARI

Ergasheva Feruza Soyibjon qizi
*O'zbekiston tuman 2-son kasb-hunar
maktabi biologiya fani o'qituvchisi*

Annatsiya: *Biologiya o'quv fanining mazmuni dialektik-materialistik nuqtai nazardan yoritilishi, o'quvchilar tomonidan organik olam va unda sodir bo'ladigan o'zgarishlarni tushunibgina qolmasdan, balki tirik organizmlarda boradigan hayotiy jarayonlarning mohiyati.*

Kalit so'zlar: *Biologik sistema, ekologik sistmalar, e'tiqodlar yig'indisi, ilmiy tasavvurlar.*

Biologiyani o'qitishda avvalo, o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirish va rivojlantirish uchun biologiyaning asosiy g'oya, nazariya, qonuniyatlari va tushunchalari, amaliyot, halq xo'jaligining turli tarmoqlarida tutgan o'rni? biologik bilimlarni o'zlashtirishning ahamiyati bilan tanishtirish nazarda tutiladi va shu orqali ularda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish va rivojlantirish, insonning tabiat va jamiyatga ongli munosabatini tarkib toptirish, shuningdek kelgusidagi kasbiy faoliyati bilan uzviy bog'langan xolda ta'lim-tarbiyaviy tizim vujudga keltiriladi. Mazkur tizim o'zida o'quvchilar tomonidan o'quv fanlari mazmunidagi bilim, ko'nikma va malakalarni mustahkam o'zlashtirishlari barobarida, ilmiy dunyoqarash va tafakkurni shakllantirish va rivojlantirish masalalarini mujassamlashtiradi.

Biologiya o'quv kursini o'rganish tabiatdagi biologik ob'ektlarning tuzilishi, rivojlanishi va hayot faoliyati qonuniyatlarini tushunishga olib keladi. Bu bilimlar o'quvlarning ilmiy dunyoqarashi va e'tiqodlari tizimini tashkil etadi. O'quvchilarning ilmiy dunyoqarashi biologik qonuniyatlarni «tabiat-inson jamiyat» munosabatlarining tarixiy rivojlanish nuqtai nazaridan tushunishga asoslanadi. «Ilmiy dunyoqarash» tushunchasiga biologiya o'qitish metodikasining turli manbalarida turlicha yondoshilgan. Jumladan,

B.E.Raykov ilmiy dunyoqarash tushunchasini «dunyo haqidagi bilimlar majmuasi» V.V. Vsesvyatskiy «tabiatga nisbatan to'g'ri qarashlar majmuasi», N.M.Verzilin va V.M.Korsunskaya «insonning atrof muxitga munosabati, jamoa va jamiyatdagi xulq-atvorini aniqlaydigan ilmiy tasavvurlar va tushunchalar tizimi» deb ta'rif berganlar. Ushbu fikrlarga didaktikaning tarixiy va mantiqiy rivojlanishning metodologik qonuniga muvofiq yondoshildi, ya'ni mazkur olimlar tadqiqot o'tkazgan vaqtdagi fan va ijtimoiy rivojlanish darajasiga moyil bo'lib, o'sha davr uchun eng muhim e'tiqod sanalgan. Hozirgi axborotlar globallashtirish va respublikamiz mustaqillikka erishgan davrda yuqorida kayd etilgan fikrlar mazmunan eskirganligini qayd etish zarur. Pedagogik ensiklopediyada «ilmiy dunyoqarash falsafiy, ilmiy, siyosiy, iqtisodiy, xuquqiy, ahloqiy, estetik ideallar va e'tiqodlar yig'indisi, insonning moddiy

borliq haqidagi qarashlari majmuasi xisoblanib, shular asosida inson tabiat va ijtimoiy muhitga o'z munosabatini namoyon etadi» deb ta'rif berilgan. Uzluksiz ta'lim tizimida biologiyani o'qitishning uzviyligi va izchilligini ta'minlash maqsadida tayyorlangan va tajriba-sinovdan o'tkazilgan me'yoriy xujjatlarni tahlil qilish mazkur o'quv fanini o'qitishda quyidagi o'zaro bog'lanuvchi uch yo'nalishga bo'linganligini ko'rsatdi:

Organizm - biologik sistema;

Ekologik sistmalar;

Organik olam evolyutsiyasi;

O'quvchilarning barcha biologik o'quv fanlaridan o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini umumlashtirish bilan bir qatorda, bilimlarni tizimga solish, ilmiy dunyo qarashni shakllantirish va rivojlantirish kabi muhim vazifalarni hal etishi maqsadga muvofiq. Biologiyani o'qitishda o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini rivojlantirishga asos bo'ladigan tushunchalarni quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

Biologiya o'quv fanining mazmuni dialektik-materialistik nuqtai nazardan yoritilishi, o'quvchilar tomonidan organik olam va unda sodir bo'ladigan o'zgarishlarni tushunibgina qolmasdan, balki tirik organizmlarda boradigan hayotiy jarayonlarning mohiyati, mazkur jarayonlarga ta'sir ko'rsatadigan omillar, tirik organizmlarning yashash muhitiga moslashishi va hilma-hilligining sabablarini anglaydilar. O'qitishning bu shaklda tashkil etilishi o'quvchilarning faktlar, hodisalarning o'zaro bog'liqligi ustida mulohaza yuritishiga yordam beradi. Mulohaza yuritish talabalarning o'quv materialini ongli va puxta o'zlashtirishiga imkon yaratib, ularning ilmiy dunyoqarashi, mustaqil va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini tarkib toptirish va rivojlantirishga zamin tayyorlaydi. Hukm qilib aytganda, biologiyani o'qitishda, o'quvchilarning barkamolligini ta'minlash, tabiat va ijtimoiy muhitga nisbatan ongli munosabatini namoyon etishi, falsafiy, ilmiy, siyosiy, iqtisodiy, xuquqiy, axloqiy, estetik ideallar va e'tiqodlar yig'indisi, shuningdek, moddiy borliq haqidagi qarashlariga muayyan o'zgartirishlar kiritish, ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish va o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish, ilmiy dunyoqarashini shakllantirish va rivojlantirish maqsadida pedagogik va axborot texnologiyalardan o'z o'rnida va samarali foydalanish zarur.

FOYADANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A.T.G'ofurov, Tolipova J. umumiy biologiyani o'qitishning norasmiy usul va shakllari, Toshkent 1990 y. 45 b.

2. A.T.Gofurov, M. Maxkamov – Botanikadan ekskursiyalar o'tkazish metodikasi, O'qituvchi 1991 y. 22b.

3. A.T.Gofurov, S. Xabirova Biologiyadan sinfdan tashqari mashg'ulotlar O'qituvchi, 1990y. 105b.

4. Mavlonov O., Azimov J. Zoologiya. Akademik litseylar uchun darislik. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2009. - 320 b.